

МОРАЛНО-АСКЕТСКО УЧЕЊЕ
СВ. НИЛА СИНАЈСКОГ
(Наставак)

ДЕМОНОЛОГИЈА СВ. НИЛА

„Благо човеку који претрпи напаст; јер кад буде кушан примиће венац живота“....

(Јак. 1,12)

На путу ка достигнућу „венца живота, који је Господ обећао онима који га љубе“,² човек је дужан савладати поред субјективних препрека (страсти), и објективне прегрзде. Он је дужан сузбити напасти и сплетке ђавола и „духова пакости испод неба“ (Ефес. VI, 12),³ који сву своју злу вољу устремљују само на то, да би скренули људе са узвишеног живота и да би их упутили пропasti. О демонским кушањима и њиховој саблажњивој делатности св. Нил говори много и потанко,⁴

¹ Studien zu den Legenden des hl. Theodosios. Sitz. — Ber. der p. hilol. und ll. der K. bayrr. Akad. der Wiss. 1892 N. II. p. 359/60.

² Jak. I. 12.

³ De volunt. paupertate, cap. LX, col. 1049 A.

⁴ Учење о демонима Нил углавном излаже у својим делима *De magnis cogitationibus* и *Tractatus ad Eulogium*. Осим тога св. Нил посвећује велики број својих писама посебним демонским питањима.

јер у њима види једну од највећих и најјачих препрека за духовно усавршавање. По његовом учењу најглавнији проузроковац разноврсних кушања, на путу моралног усавршавања, јесте ђаво и њему потчињени демони. Парафразирајући речи ап. Павла (Еф. VI, 12), св. Нил назива ђавола „светодршцем“ (κοσμοκράτωρ),¹ „ненавидником добра“ (μεσόβιαλος)² и „творцем сваког зла“ (δι πάσης κακίας δημιουργός).³ И, „као што је у почетку ђаво, из мржње према Богу и из зависи на блаженство првих људи, завео људе; као што их је навео на грех и погибао, тако и сада ђаво, са својим потчињеним духовима, стално ратује противу људи, чинећи препреке њиховом спасењу и задобијању небесних блага. „Сви свети“, вели Нил, „трпе од ђавола напасти. Нема человека, који је намеран да учини или је већ учинио какву угодност Богу, а да није дошао у сукоб са ђаволом“.⁴ Немогуће је „вежбати се у врлини, а не огорчити узрочника свакога зла“ (ἀρχέκακον); није могуће „угађати Богу, а не изазвати завис змије која, природно, мрзи оне, који напредују у части, с које је она сама спала, услед своје гордости“.⁵ Дотичући се узрока, који ђавола побуђују на борбу с врлином, св. Нил вели: „Пошто је ђаво са малим бројем осуђен на вечне муке, он би желео да повуче са собом све људе или бар многе од њих..... Сваки поборник пак правде и врлине улази у заједницу са Спаситељем Христом, а њега оставља самог“. „И може бити“, продужује св. Нил, „да тај нечасник (παρημίαρος) мисли наћи поштеду и за себе, ако цео род људски буде подвргнут вечним мукама“. У сваком случају ђаво сматра да ће за њега бити утеша, ако буде кажњен заједно с многима. По његовом мишљењу мучење се олакшава, ако многи имају учешћа у њему. Али и у овоме, као и у свему, непријатељ се вара. Јер какву корист има онај који страда, ако то његово страдање дели са њим још велики број патника, од којих сваки трпи своју властиту и бескрајну патњу? Али, можда непријатељ жељи про-

¹ Epist. lib. IX, XI, Liriano, col. 556 A.

² Peristeria, Sectio X, cap. II, col. 888 D.

³ Epist. lib. II, CCCV Olympio Quaestori, col. 349 с. На другом месту (Ep. lib. III, CCCIX, col. 533 D.) св. Нил назива ђавола сатаном.

⁴ Peristeria, Sectio X, cap. II col. 889 AB. Упореди Epist. lib. III, XLII. Eugenio principi col. 408 A.

⁵ Ibid. col. 889 A.

⁶ Ibid. col. 889 B.

пасть многих, само да умножи страдање, иако он сам не би имао од тога никакве користи. Јер мржњи је својствено да противницима жељи патње и прелааз из њиховог славног стања у нечасно.¹ За остварење својих подмуклих замисли људски непријатељ користи се услугама „многобројних невидљивих“² злих духови — демона, који су веома лукави, злобни и јаки. Демони ретко иступају противу људи с отвореном мржњом. У већини случајева они „примамљују људи нечим лепим“³, утичући на њих ласкањем и обманом. У борби с људима они се служе разноврсним оружјем, поглавито пак оним, које делује на наше страсти и чула.⁴ Демони врше своју мисију у искушавању људи, и у томе као да сваки од њих има свој делокруг рада. Св. Нил каже, да „демони, ради кушања и штете људима, извршују различите сатанске службе, и то понаособ сваки своју. Но дешава се, да један исти демон врши и многа зла дела. Као што је могуће човеку да буде и земљорадник, и дрводеља, и казанџија, и кожар, и лончар, и живописац, исто тако је могуће и једном истом демону да буди раздражљивост, блуд, славољубље, завист и друге пороке. Познато је, да један те исти пагубни и човекомрски непријатељ предлагао по човечанству кушаноме Христу и прождрљивост, и славољубље, и среброљубље“.⁵ Према томе делатност демона, иако је опредељена по специјалностима и упућена на њихове области, може ипак заједничким циљем, да се спречи приближење човека к Богу, здружити ове и учинити, да си често узајамно помажу један другога. О тој солидарној демонској делатности св. Нил говори у писму ђакону Теодосију. Иако физички сајвим изнемогао услед дугог страдања од тешке болести, ђакон Теодосије није ипак био слободан од не-престаних напада „бестидног звера сладострашћа“. Распаљене стреле непријатеља принудиле су га, да се обрати за духовни савет св. Нилу, који је био веома вешт у духовној борби, и који сам о себи каже, „да је хиљаду пута трпео напад и уједање демонско“.⁶ У своме одговору Теодосију, св. Нил, између осталог, пише: „Знамо од многих побожних и ис-

¹ Ibid. col. 889 ВС.

² De vol. paupertate c. LIX col. 1048 В.

³ Ep. lib. II, LXII Athanazio monachο, col. 228 D.

⁴ De vol. paupertate c. LIX col. 1048 В.

⁵ Epist. lib. I, CCXCIV Joanni monachο col. 189 С.

⁶ Epist. lib. III, CII, col. 432 D. — 433 А.

кусних мужева да демонима, вођима задовољства (τοῖς στρατηγοῖς τῶν ἡδονῶν), радо помажу и указују своје услуге други демони, којима је ђаво доделио туге и болести (τὰς λύπας καὶ τὰς φθίνας), и обратно, с демонима који нас бацају у тугу и болест, заједно дејствује демон задовољства, да би надвладао човека и да би од њега отуђио склоност благодарности к Богу, трпљења и ъеликодушности... Но ти, убедивши се сам у овоме, не престај никада призивати молитвом Бога, који те је створио и који увек о теби промишља“.¹

Сва многобројна демонска кушања, о којима говори св. Нил, могу се поделити на две групе: 1) На спољна т. ј. на таква, која делују на наша спољна чула, вид, слух итд., и 2). На унутрашња кушања, када демонска сила помоћу „злих помисли“ (κοντροὶ λογισμοὶ) напада човека непосредно; кад утиче на његово унутрашње психичко стање.

О спољним кушањима св. Нил говори потанко у свом писму монасима Лаврентију, Фаусту и Епинику, који су писмом тражили од њега савет противу страхота демонских насталаја. „Ништа се не плашите“, одговара им св. Нил, „не страхујте ни од претњи, ни од ужаса лукавих демона, ни од гласова, ни од потреса куће, ни од муња, ни од хиљаду варнице, ни од уједа змија, ни од камила, нити од изненадних ноћних напада варвара, нити од ларме, нити од лупања, нити од звијдања, нити од страховања, нити од потсмеха, нити од играња, нити од других сплетки нечастних и нечистих духова. Понављам, ни најмање се не бојте и не страхујте. Свему овоме и још већем злу био сам излаган и то више пута. Познато је такође, да су све страхоте преживљавали и други пре нас. И због тога нека не малакше, нека се не плаши и нека не губи јачину срце ваше..... Све ово пак није ништа, и сматраће се за ништа. Снажите се, будите моћни у Господу, јачајте, напрежите сile, будите трезвени, приводите у дело веру, трпљење, молитву, псалме, клечање, бдење, лежање на голој земљи, читање, кротост, тишину, мир, смиреност, крсно знамење и видећете, да ће душмани нестати као дим“.²

Цитирано писмо св. Нила има за нас нарочити интерес. У научно-богословској литератури јавила су се различита ње-

¹ Ep. lib. III. XLVIII, col. 408 C.

² Epist. lib. III, XCVIII, Laurentio, Fausto et Epinico monachis, col. 429 C.

това тумачења у вези с питањем, како се односио св. Нил према демонским кушањима; да ли је делио опште признато и распострањено монашко мишљење о њиховом стварном постојању, или их је сматрао само као просту илузију, као последицу искључиво болесне душевне напрегнутости. S. Schiwietz, имајући наклоност према либералној богословској струји, покушао је да у овом питању о реалности света злих духова припише св. Нилу свој негативни став. Изузетни услови аскетског живота, жарка клима, сувишна ограничења у храни и пићу, као и непрестана будност место неопходног сна, — све је ово, по његовом мишљењу, имало за последицу силно узбуђење нерава, које је код аскета проузроковало „обману чула“, „илузију“, и „фикс идеје“. Из овога се опет дâ закључити, да демонски напади нису ништа друго до проста фантазија. Овакво мишљење о демонским кушањима Др. S. Schiwietz приписује и св. Нилу. Аргументе за своју предпоставку он налази у цитираном писму, у коме сам Нил о демонским сплеткама каже, „све је то ништа и сматраће се за ништа“.¹ Али оваква аргументација Schiwietz-а није оправдана. Она је изазвала одговор F. Degenhart-a,² који примећује да св. Нил изразом својим »οὐδέν γάρ εἰσι καὶ οὐδὲν λογισθῆσονται« не пориче реалност кушања, него да жели тиме да покаже само њихово ништавно значење у сравњењу са јачином оружја, којим се монах служи у борби са њима. Да је св. Нил сматрао заиста реалним спољни утицај демона на физичку природу човека, још јасније се види из његовог већег писма монаху Киринију, где између осталог, пише: „Има таквих демона, који улазе у тело човечје, смањују сву снагу организма, уносе немоћ и слабљење готово у све делове и онда, кад нема никакве болести и немоћи“.³ Ово место може послужити као најбољи аргумент против мишљења S. Schiwietz-а, јер овде сам св. Нил сасвим јасно износи мисао, да је спољни утицај демона реална појава и да је чак могућа код потпуно здравих индивидуа.

Спољна демонска кушања управљена су на то, да би спречила сједињење с Богом, да би одвукла човека од унутрашње

¹ Види Dr. Stephan Schiwietz, Das morgenländische Mönchtum Bd. II, Mainz 1913 s. 41—42.

² Види Fr. Degenhart, Der hl. Nilus Sinaiita, Münster i. W. 1915 s. 153.

³ ... καίτοι μηδενὸς παρόντος νοσήματος δὲ ἀφρωστίας Ep. lib. II. CXL col 260 B. и epist. lib. III, XXIII, col. 396 B.

молитвене срећености и „средством тела узбудила све страсти“ и да би тиме „ставила човеку препоне у његовом успешном јутовању и пресељењу к Богу“.¹ На тај начин спољна демонска кушања служе ѡаволу као помоћно средство у борби с „унутрашњим“ човеком. Овој борби и различитим унутрашњим, демонским кушањима, која непосредно делују на душу човека, св. Нил придаје нарочиту пажњу. По његовом учењу неопходно је, да човечја душа на своме путу ка достигнућу „почести горњег звања“ (Филип. III, 14), на свима степенима духовног узвишавања, одоли свемогућим демонским препонама. Неки „лукави љуси“, вели он, „ставши на пут, чине саблазни, одводећи од истине; други распостиру мреже, као за птице у ваздуху, старајући се да заробе охолошћу оне, који су се у неколико извисили над земаљским оковима; други пак „дуси злобе испод јеба“ (Еф. VI, 12), као што вели о њима ап. Павле, покушавају да обухвате мрежом гордости чак и оне, чије је пребивалиште на небесима (Филип. III, 20). Распаљивањем оне исте страсти, због које је безумни ѡаво још у самом почетку забачен на земљу, старају се они да смакну с врха оне људе, који су се попели на висину живота. А колико је таквих духова, који с њима воде борбу, улазе у бој, надмећу се, воде свемогуће зрасте сукоба, боре се, трче заједно с тркачима, али не да би заједно с њима дошли до почести горњег звања, већ да би их спречавали у њиховом узвишавању..... и како каже ап. Павле, голико их је много, да је тешко и немогуће све побројати. И они, који се с њима боре, немају слободног времена и не могу мислити на друго што, јер свако уклањање од ове борбе повлачи за собом пораз, а за непријатеље победу². Од многих демонских „злих помисли“, помоћу којих „творац зла“ ($\phi\tau\eta\varsigma\varsigma\alpha\varsigma\gamma\epsilon\nu\nu\eta\tau\eta\varsigma$)³ настоји да засеје, развије и учврсти грех у души човечјој, св. Нил спомиње и описује оне, који воде нарочито згорчену борбу с монасима. Да се задржимо на карактеристикама најглавнијих од њих.

1. Постоји демон, чија је делатност управљена на то, да одврати монаха од живота у туђини ($\xi\epsilon\nu\nu\tau\epsilon\alpha$). Живот у туђини

¹ De oratione, cap. XLVI, col. 1176 D.

² De volunt. paupert. cap. LIX col. 1048 D – 1049 A и cap. LX col. 1049 AB.

Tractatus ad Eulogium cap. II col. 1096 C.

по учењу св. Нила, јавља се као „први свети подвиг“, нарочито тада, кад човек, руковођен само жарком вером у Бога оставља све: родбину, другове, имање, и иде у туђину с тврдом одлучношћу, „да посвети себе подвигу трпљења“. Ако је овакав човек сталан у својој одлуци, то изабрани животни пут неће закаснити да однесе његову душу на високи ступањ врлине и да на позлаћеним крилима брзо одлети на само небо. Али „непријатељ душе“ настоји, да подсече крила оваквом животу, на трајући монаху злу мисао о напуштеном завичају. Ове напасти непријатеља особито су јаке, кад је „тело подвижника изнурено болешћу, а душа жалошћу“. У таквим случајевима непријатељ „као ноћни гавран (*ο νυκτικόρας*), налеће на подвижника са мрачним помислима“ (*τὴν τῶν λογισμῶν νύκτα*), да напредовање у врлини не зависи од „места“, већ од „начина живота“. Према томе и код куће, у заједници и присуству рођака, могуће је заслужити награду за узвишени живот, „јер многи и не остављају завичај дистигли су врхунац врлине“. Сем тога зли демон натура такође и мисао, да у кругу рођака има средстава против телесне болести и да се због тога не морају трпети физичке муке и страдања, кајвима је изложен живот у туђини. Најпосле непријатељ описује монаху радости и весеља, која би обузела рођаке при његовом повратку кући. Јер његов одлазак у туђину довео је све његове пријатеље до неутешне туге.

Против оваквих лукавих и злих помисли, које изазивају „унутрашњу буру“ у души подвижника, св. Нил препоручује поуздана средства, а то су: тврда вера, трпљење и непрестана благодарност Богу¹.

2. Монах је приморан такође да води одлучну борбу са преварама духа блуда. Овај демон особито напада на оне монахе, који су унеколико већ стекли бестрашће у телесним пожудама (*τοῦ ἐκιθυμητικοῦ μέρους κτήσηται ἀχάθειαν*). Лукави дух, својим помислима, предочава подвижнику слике „људи и жена, који играју“ (*ἀνδρας καὶ γυναῖκας παίζοντας*), и на тај начин принуђује монаха да буде посматрач срамних слика. Али ово демонско кушање, како вели св. Нил, није трајно, јер „усрдна молитва“, у вези с постом, бдењем и духовним размишљањем, гони га као „суви облак“.²

¹ Ad Eulogium cap. II col. 1096 BCD — 1097 A.

² De malignis cogitationibus cap. XXII, col. 1217 CD.

3. У саблажавању монаха јавља се у свој вештини својој и демон среброльубља, чије деловање св. Нил описује речима пуним ироније. Овај демон, под маском добрих дела милосрђа и помоћи онима, који су у нужди, убеђује монаха да се ода среброльубивим мислима. „Демон среброльубља“, вели св. Нил, „показује се као добротвор сиромаха, радо излази у сусрет странцима, упућује монаха на службу другима, који су у беди, посећује тамницу, ослобађа продате робове“. За остварење ових дела демон среброльубља улива монаху мисао о неопходности познанства „с богатим женама“ и уопште с људима, у којих су „пуне кесе“ (*βιλάντιον ἀδρόν*). Све ове лукаве помисли он управља подвижнику у виду лепих предлога да би саблазнио душу његову. Јер, послушавши демонски савет, монах се постепено предаје среброльубивим мислима, а помажући сиромахе на туђ рачун, почиње неприметно да приписује ова добра дела себи, и на тај начин пада у славолубље.¹

4. Слично демону блуда делује на подвижника и демон гњева. Он изазива у њему различна узбудљива привиђења. Монаху се јавља привиђење, кго да неки од његових рођака или ближњих трпи увреде и понижења од недостојних људи“. Природно је, да ове мисаоне слике лако могу да наруше душевни мир и срећеност подвижника. Оне буде у души његовој раздражљивост, и принуђује га да против привидних непријатеља помисли или каже нешто рђаво.“ Али аскета, по мишљењу св. Нила, на овакву врсту авети „не мора да обраћа пажњу“. У мислима својим он се не сме заустављати на њима, да не би изгубио моћ ка „чистој молитви“. Јер раздражен човек за време молитве сличан је „главњи која се дими“ (*δαλδε κακνιζόμενος*).²

5. По учењу св. Нила делатност свих демона управљена је на то, да у човеку узбуди наклоност ка задовољствима. Једино демон туге чини изузетак од тога. Он једини „ремети мисао о задовољствима“ и „суши сваку насладу“. Када овај демон „умерено напада“, он као да помаже јачању монашких принципа. Демон туге убеђује људе, да се не одају ономе, што је земаљско, и да избегавају свако задовољство. Ако је пак његов напад „скопчан са великим жестином“, онда се у души човека јавља очајање. Монах, који је подвргнут кушањима ова-

¹ De malignis cogitationibus, cap. XXII col. 1224 D — 1225 AB.

² De malignis cogitationibus cap. XVI col. 1220 A.

кве врсте, почиње да мисли на самоубиство или тежи да побегне негде далеко од места свога пребивања. Овај демон, по мишљењу св. Нила, мучио је и праведнога Јова, и својим злим мислима принудио га да каже: „Да је било могуће, ја бих се сам убио или бих замолио кога другог да то учини“. Али „овај мучитељ људи — дух туге“ даје монасима, „који су јачи од њега“, само потстрек за врлину, јер у души њиховој изазива жеђ покајања. У овом случају демон туге јавља се, по речима св. Нила, као „посредник ка светом покајању“ (*πρόξενον μετανοίας ἀγαθῆς*)¹.

6. Од свих злих духова најшире поље делатности има демон славољубља. По речима св. Нил, он „јесте разнолик и собом обухвата готово целу васељену. Он отвара врата свима демонима и јавља се као лукав издајник у предаји осигураног града“ (*τις προδότης κονηρὸς ἀγαθῆς πόλεως*). Ова зла помисао враћа раније већ побеђене демоне, и они, преко ње, понова добијају приступ у души. Она чини, да је у правом смислу „потоње горе од првог“ (Лука XI, 26), и доноси велику штету монасима у њиховом духовном усавршавању. Демон славољубља понижује ум испосника, пуни га мноштвом мисли и брига и лишава „чисте молитве“, која је једино средство за „исцељење свих душевних рана“. Из њега се рађа и зла мисао гордости, услед које су бачена с неба на земљу“ печат савршенства и венац доброте“ (Језек. 28, 12).

У борби противу овога св. Нил препоручује свакоме да буде пажљив према себи и да избегава славољубиве мисли. „Бежи“, саветује он, „од ове зле помисли; не заустављај се на њој дugo“. Једино оружје противу овог демона, по учењу св. Нила, је „усиљена молитва“. Осим тога он саветује монасима „да не говоре, и не раде оно, што би имало за циљ проклету славу“.²

7. Учвршћивањем демона славољубља у души монаха припрема се и нехотично терен демону „безосећајности“ (*τοῦ τῆς ψυχῆς ἀναισθητεῖν κοιοῦντος*), чије је дејство и штетно и разорно. Оно је утолико погубно, да код св. Нила изазива бојазан чак и да много говори о њему. Кад овај демон гони душу, онда „страх Божји и побожност напушта човека, јер душа ње-

¹ De malignis nogitationibus cap. XIII col. 1213 D — 1216 AB.

² De malignis cogitationibus cap. XV, col. 1216 D — 1217 A.

гова већ не признаје ни грех, ни безакоња. Страшни суд и вечне муке за њу нису ништа друго до само „празне речи“. Монах, који страда од овог демона, иако верује у Бога, не признаје његове заповести. Он је у неком слепилу. Кад му се говори о св. Писму, он као да не чује и да се не слаже чак ни с мишљењем људи. Он, као да не појима стид, ради све по своме нахођењу, слично „свињи која, заклопивши очи, пробија се кроз ограду“. Али демон „безосећајности“ бежи, кад види туђи бол, јер се душа облагорођује састрадањем према ближњем, и на тај начин нестаје у њој „слепоћа“, коју је изазвао овај демон. Да би сачувао своју душу од гоњења овог страшног демона, Господ тражи похађање болесних и сужњих. Подвижник пак, који живи у пустињи, лишен је ове могућности, и зато је борба с демоном „безосећајности“ за њега необично тешка. Ако „пустиник“, вели св. Нил, „буде изложен напасти овог демона и не пода се тузи и блудним мислима, то он треба да припише своју невиност и трпљење само утицају божанске благодатне помоћи.¹

8. Да би удаљио монаха од „истинитог богопознања и врлине“ непријатељ човечији користи се и услугама демона, кога св. Нил назива „скитницом“ ($\pi\lambda\alpha\nu\sigma$). Овај демон напада монаха обично ујутру и улива му мисли, које га преносе „из града у град, из куће у кућу, из села у село“. Он присиљава своју жртву да у себи изазове слике различитих виђења са познаницима, с којима ступа у мисаоне разговоре. На тај начин монах се постепено удаљује од унутрашње молитвене концентрисаности и заборавља свој монашки завет. Да се до овога не би дошло монах је дужан, како каже св. Нил, да врши смотру над радом демона скитнице, да запажа чиме он почиње и на чему се задржава. Ова самоконтрола потребна је стога што он не игра узалуд велико коло, већ с намером да разстроји душевно стање монаха и да га преда у власт демона блуда, гњева и туге. Излажући утицај „лутајућег“ демона св. Нил говори и о томе, како да се сазна његово лукавство и да се потпуно обелодани његов план. Монах, по савету св. Нила, кад осети утицај овог демона у себи, не треба одмах да га открива, јер се лукави непријатељ боји, и удаљује се чим се убеди, да је његово присуство откријено. Ради коначне победе над њим

¹ De malignis cogitationibus cap. XI—XII col. 1212 D — 1213 C.

треба му дозволити да продужи започету ствар и у току 1—2 дана ништа не предузимати, да би се потпуно сазнала његова лукава замисао, а затим, изобличивши га речима и посрамивши, принудити на бекство. После победе над овим демоном човек осећа неку физичку изнемоглост, која је праћена јаким сном, затварањем очних капака, осећањем тежине на леђима и сталним прозевањем: „Али све ово“, вели св. Нил, „ускраћује Свети Дух након усрдне молитве“.¹

Карактеришући рад посебних демона и излажући много-брожне и различите начине ђаволског кушања, који човека могу довести до најдубљег зла ћи духовног пада, св. Нил не оставља своје ученике без утехе. Напротив, он подржава и учвршиће њихове духовне сile, говорећи о неопходности и дубоком значају како телесних тако и духовних кушања. Тако например, у писму архимандриту Павлу, који је, очевидно, био притиснут животним невољама, он пише: „Немој желети да кратке дане овог јадног живота проводиш без буре и без жалости. Јер живети без жалости, бити већео и сасвим поштећен од горчине — није својствено нама, који се подвизавамо на попришту против демона, него оним људима, који не мисле и не брину се о вечном животу. Сви пак, који хоће побожно да живе, дужни су да са великим болом окусе хлеб знања (*τὸν τῆς γνῶσεως ἄρτον*) и да пију разумну воду (*τὸ διδῷ τὸ λογικόν*), трпећи дан и ноћ рањавања душе и тела оштрином кушања“.² Исту мисао о вези побожног живота с различитим кушањима налазимо у писму ђакону Теодоту. Овде св. Нил поткрепљује своју мисао позивањем на ап. Павла: „Не треба се чудити ономе, пише он, што се збива у животу. Невоље су нераздвојене од бодрих људи.. Због тога и апостол, видећи буру опасности и бојећи се да се не би који од ученика помео, рекао је у својој посланици: „Ја сам вам послao Тимотеја да се нико не поколеба у овим невољама, јер сами знате да смо на то и одређени (I Сол. III, 3). Другим речима, наш је живот такав, да трпимо хиљаду зала... Као што се роба износи у излог да би се продала и купила, тако је и апостолски живот „изложен“ (*εἰς τοῦτο κεῖται*), да би се подвргнуо клевети, да страда, да нема никаквог одмора. Они пак, који се трезне, не само да не трпе штету, већ налазе ве-

¹ De mal. cogitationibus cap. VIII и IX col. 1209 C — 1212 ABC.

² Epist. lib. III, LXVI и LXVII, col. 420 C.

лики добитак¹. Бог, по учењу св. Нила, допушта демонима да кушају људе, да би злу демонску вољу искористио ради остварења премудрих и благих циљева. Без борбе са искушењем тежња ка добру не би имала високи морални значај. Свака сила, како физичка тако и духовна, у борби са супротном силом, јаче се узбуђује, напреже и утврђује. Сам морални живот има значење ако прелази препоне и искушења. Ову мисао св. Нил често пута наглашава: „Срце“, вели он, „које се не бори, лишава се могућности да покаже врлину, зато и реч врлина — ἀρετὴ има значај делатности. Она долази од речи ἀριστεῖα, што значи јунаштво². „Искушења су неопходна мужанској души, пише он на другом месту, јер је она крепе слично томе, као што је неопходна храна за здраво тело“³.

Али по учењу св. Нила разноврсна кушања, која се сусрећу у животу, помажу не само развијању и учвршењу врлине, већ се јављају и као средство, које доводи човека до кајања у његовим гресима и до моралне поправке. „На оне људе“, пише св. Нил, „који неће да покажу у својим гресима Господ шаље тугу и телесна страдања, да би се поправили“ (εἰς διόρθωσιν ἔλθωσι)⁴.

У другом писму, помоћу једног дивног упоређења, св. Нил изражава мисао, да демонска кушања принуђују човека да сазна своју немоћ, своје ништавило, и да затражи помоћ у Бога. „Лукави демон“, каже он, „који те мучи, самим тим побуђује те, да се трезниш, да прибегаваш Богу и да га молиш за помоћ и заштиту. Јер, чим ко види да му се приближује непријатељ, он бежи од њега и сједињује се с оним, који има снагу да му помогне. Слично овоме раде и мала деца. Ако угледају штогод страшно, она се бацају у нарочје своје мајке, и ухјативши се за њену хаљину, држе се чврсто за њу, а кад их ништа не узнемирију, она не прилазе мајци, ма их и мазила. Чак и не обраћају пажњу на њено позивање и на њено ста-

¹ Epist. lib. III, XXVI, col. 383 ВС.

² Tractatus ad Eulogium cap. III, col. 1097 В. Сличну мисао исказује св. Нил на другом месту: „Подноси муке“, саветује он, „јер у њима се зачиње и цвета врлина као на бодљикама руже“. Capita paraenethica с. 92. col. 1257 А.

³ De octo spiritibus malitiae cap. XIII col. 1157 D.

⁴ Epist. lib. III, CCLV col. 509 С.

рање да их примами. Она се играју даље па не обраћају пажњу ни на спремљену трпезу. Под овом милосрдном мајком знај, да се скрива Божји Промисао¹. Саветујући својим ученицима, да пред демонским кушањима не клону духом, св. Нил их храбри мишљу, да трпељиво и бодро савлађују демонске сметње, јер ће им то донети благодатну помоћ св. Духа још на земљи, а у вечном животу припремиће им, као награду за подвиге, венац славе. Монаху Дамјану св. Нил пише: Чувай се, „да непријатељи својим кушањима не ослабе твоју ревност, јер само од многих невоља оплешће се теби венац. И, како каже Апостол, да се сила Христова у слабости показује (II Корин ћ 12, 9), тако и у најтежим приликама обично цвета благодат св. Духа“.²

(Наставиће се)

Викентије Фрадински
